

El rol de les xarxes en l'aprenentatge

The role of networks of learning change

Jordi Díaz Gibson. PSITIC, grup de recerca en Pedagogia, Societat, Innovació i TIC (URL)

El debat sobre 'El rol de les xarxes en l'aprenentatge' va esdevenir una intensa reflexió i discussió entorn el paper que juguen avui les xarxes d'aprenentatge a nivell local i internacional. Una primera conclusió extreta del debat és la dificultat per a compartir un significat entorn el concepte de xarxa. Se'n parla molt de xarxa a nivell global i també en un context educatiu, però no sempre parlem d'una estructura o programa amb iguals característiques. Altrament, una segona conclusió compartida apunta a que les xarxes d'aprenentatge aporten un gran enriquiment als professionals, que alhora impacta directament en els infants i joves. A més, les xarxes impliquen una major implicació, compromís i col·laboració dels participants, sovint unes lògiques de treball que difereixen en part a les tradicionals.

Així doncs, la dispersió del concepte de xarxa és una realitat evidenciada en el debat i que alhora subratlla la literatura internacional en els darrers anys. La realitat social del segle XXI ens projecta la idea d'interconnexió i de xarxa en gairebé tots els àmbits de la societat. Aquest fet ens situa en un escenari on hi ha gran predisposició per utilitzar la metàfora de la xarxa. Sens dubte el seu dibuix ens allunya de la linealitat i l'aïllament representant múltiples connexions i relacions amb l'entorn. Castells (1996) ens diu que les funcions i processos socials dominants s'organitzen a través de xarxes i assenyalava que els elements principals que defineixen una xarxa són els nodes que la componen i les interconnexions entre aquests. Internet esdevé el motor d'aquesta societat, alhora que exemplifica la idea general de connexió i intercanvi entre persones a través de diversos dispositius.

Alhora, els nodes de la xarxa poden ser entitats instrumentals -com els propis ordinadors, les nostres llars o ciutats-, o bé poden ser directament persones o organitzacions -com ara un grup

d'amics o diferents escoles-. Si bé en tots els casos els nodes poden estar connectats entre sí, allò que canvia són el tipus, la qualitat o el fluxe de les connexions, és a dir, allò intercanviat per les parts. Per tant, si partim dels nodes instrumentals veiem que estan connectats mitjançant un canal físic i alguns exemples són la xarxa elèctrica que connecta les cases al propi subministrament, o la xarxa de carreteres que connecta les ciutats per poder-s'hi desplaçar amb un vehicle. Mentre si mirem els nodes personals utilitzen sempre un canal comunicatiu ja sigui en directe o en línia, i alguns exemples són les xarxes socials que connecten amics o companys de feina, o les xarxes organitzacionals que connecten organitzacions com poden ser diverses escoles o universitats.

En efecte, són les xarxes socials i específicament les organitzacionals les que ens ocupen, unes xarxes basades en la comunicació i intercanvi d'informació. En aquest intercanvi rau un suport molt valuós per a les persones, com ara el coneixement, l'expertesa o els valors, entre d'altres. Per tant, aquestes connexions tant quantitatives com qualitatives tenen un impacte important en les persones i són susceptibles de generar cohesió, confiança i nous coneixements, alhora que també poden crear desconfiança i conflictes entre les parts.

A nivell europeu i a Catalunya específicament hem viscut en els darrers anys l'emergència de diverses experiències de xarxes organitzacionals en l'àmbit educatiu. Aquestes xarxes es construeixen mitjançant la implicació d'organitzacions i serveis educatius i socials de la comunitat, raó per la qual són anomenades xarxes socioeducatives. Així els seus membres són escoles, instituts, casals de lleure, biblioteques, clubs esportius i associacions culturals, entre d'altres, i basen la seva acció en la col·laboració a nivell comunitari, i per tant, pretenen donar respostes sistèmiques i integrades als reptes socioeducatius compartits alhora que complexos. Tanmateix, definim les xarxes socioeducatives com a xarxes organitzacionals amb caràcter formal, integrades per diferents organitzacions -públiques i privades-, orientades cap a l'assoliment de metes socioeducatives comunes, que basen la seva acció en la col·laboració a través d'una programació estratègica conjunta, i que alhora són promotores de capital social en la comunitat (Díaz-Gibson, Civís i Guàrdia, 2013).

Aquesta conceptualització va ser la més compartida pels participants del debat, tot i que alguns d'ells van fer referència a xarxes educatives internacionals. En aquest sentit, l'element canviant és la comunitat que passa de ser el barri a esdevenir un territori global i internacional. És a

dir, podríem mantenir la mateixa definició presentada simplement afegint aquest matís territorial al concepte de comunitat.

Per altra banda, un segon eix en la discussió va posar l'èmfasi en dues mirades sobre les xarxes d'aprenentatge: una primera de caire més positiu en quant a l'enriquiment professional i l'aprenentatge que aporta aquest intercanvi; i una segona amb connotacions més negatives entorn les dificultats que mostren els mateixos professionals per a entrar en lògiques de treball col·laboratiu en xarxa. Darrerament, investigadors nord-americans, europeus i australians han evidenciat resultats significatius assolits per projectes de xarxa socioeducativa a partir de diferents estudis de cas, com són la millora de l'èxit escolar en diverses comunitats d'Anglaterra i Estats Units, la millora de la capacitat d'innovació del sector públic a Dinamarca, o l'optimització de recursos socioeducatius a nivell comunitari, així com l'increment de l'eficiència organitzativa a comunitats d'Australia i Espanya (Renée i McAllister, 2011; Sorensen i Torfing, 2011; Miller et. al, 2012; Almirall et. al, 2013). En tots aquests estudis, un dels *outcomes* assenyalats com a determinant pels diversos professionals de les diferents xarxes socioeducatives és l'augment de la formació i l'aprenentatge dels professionals. Sens dubte aquests resultats concorden amb aquest enriquiment apuntat en el debat.

Específicament en el nostre territori, si mirem l'informe avaluatiu sobre la xarxa d'infància i famílies del programa *Interxarxes* (Almirall et al, 2012), al districte d'Horta-Guinardó de Barcelona, veiem com aquests resultats també es fan palesos. Així doncs, el treball de la xarxa durant els seus primers deu anys de vida va incidir especialment en la generació de coneixement entre els professionals i en la innovació en el territori. Un 80.4% dels professionals enquestats afirmava que aprenen tant continguts socioeducatius com habilitats i estratègies col·laboratives, i que a més estenen aquests aprenentatges a les pròpies organitzacions on realitzen el treball habitualment. Alhora, un 92% dels professionals afirmaven que el treball a *Interxarxes* havia impactat tant en la pròpia capacitat innovadora, com en les innovacions pràctiques sorgides en el territori fruit del treball col·laboratiu entre els diferents agents. Així, i tal com apuntaven els participants en el debat, la generació d'aquest capital esdevé un empoderament específic dels professionals de la comunitat que té una relació directe sobre la qualitat general dels serveis a les persones.

Altrament, els participants en el debat coincidien en assenyalar el treball col·laboratiu en xarxa com quelcom sensiblement diferent al treball conduït des de la pròpia organització. Així, a les

múltiples possibilitats d'aprenentatge oferides per aquest treball s'afegeixen les dificultats que els professionals afronten al participar en dinàmiques de col·laboració amb professionals d'altres organitzacions d'arreu. Un pensament professional compartimentat – o *silo thinking* (Eggers y Singh, 2009)-, esdevé una pedra en el camí de la construcció de programes col·laboratius, i per tant, en la configuració d'una proposta transversal de la pròpia xarxa. Així doncs, les xarxes socioeducatives suposen un repte alhora que una oportunitat pels professionals educatius i socials per a adquirir competències col·laboratives en entorns altament diversos.

Un altre punt destacat en el debat va ser la participació voluntària en les xarxes d'aprenentatge, una premissa que va ser identificada com una característica inherent d'aquestes propostes. La participació a les xarxes requereix doncs acceptar una sèrie de supòsits i sobre tot, veure clar el sentit de la pròpia participació. Aquesta realitat atorga a aquests programes col·laboratius unes característiques específiques alhora que contradictòries: un alt compromís dels participants i una estructura fràgil. Per una banda els participants tenen un compromís compartit important difícil d'adquirir en altre tipus de projectes més dirigits, ja que la seva participació respon a la pròpia voluntat dels professionals o de les organitzacions membres. I per l'altra, la pròpia voluntarietat genera estructures més fràgils i difícils de governar, en tant que existeix un buit en la figura del lideratge tal i com l'entendem en una organització tradicional.

En síntesi, les xarxes socioeducatives són programes col·laboratius entre diferents organitzacions educatives i socials que cerquen assolir objectius comuns en la comunitat, ja sigui a nivell local, nacional o internacional. Alhora, el treball amb la xarxa aporta un aprenentatge destacat als professionals que hi participen, tant sobre continguts com sobre noves formes de treball col·laboratiu i interdisciplinari, un capital que després apliquen a les seves pròpies organitzacions. Així, el treball col·laboratiu entre professionals de diferents organitzacions esdevé un repte per a l'evolució d'aquests programes alhora que una oportunitat d'aprenentatge. I finalment, el lideratge de les xarxes suposa un camp important d'estudi per tal de millorar l'impacte d'aquestes en la comunitat on actuen.

Referències

Almirall, R., Díaz-Gibson, J., Dot, M., Moya, J., Ramírez, I. i Ubieta, J. (2012). *Informe d'avaluació dels costos i beneficis del model Interxarxes. Estudi valoratiu de l'experiència del programa Interxarxes (2000 – 2010)*. Ajuntament de Barcelona. Recuperat a

http://interxarxes.net/pdfs/2012/avaluacio_informe.pdf

Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture (Vol. 1)*. Malden, MA: Blackwell. Renée i McAllister

Díaz-Gibson, J., Civís, M. y Guàrdia, J. (2013). Strengthening Education through Collaborative Networks: Leading the Cultural Change. *School Leadership and Management*.

Miller, P., Díaz-Gibson, J., Miller-Baeslev, G. and Scanlan, M. 2012. Looking beyond Harlem. International Insights for Area-based Initiatives. *Middle School Journal*, 44(1): 16-24.

Sorensen, E. and Torfing, J. 2011. Enhancing Collaborative Innovation in the Public. *Administration and Society*, 43 (8): 842- 868.

Eggers, B. y Singh, S. (2009). *The Public Innovators Playbook: Nurturing Bold Ideas in Government*. Washington, DC, EE.UU., Ash Institute.